

RAHAKOMPASS

2 Emotsioonid või teadmised

Andrus Alber / NASDAQ OMX Tallinna juhatuse esimees

3 Masu õppetunnid

Piret Suitsu / Swedbanki eraiskute rahaasjade teabekeskuse juhataja

4 Vastutustundlik investeerimine – kas tuleviku superäri?

Intervjuu Ola Löhmaniga, Tiit Efert

6 Investeerijate inimlikud vead

Katre Uibomäe / Swedbanki investeerimise valdkonnajuht

8 Teadmised vajavad täiendamist

Heli Lehtsaar / Tarbijaveebi minuraha.ee toimetaja

10 Börsituulte küüsis

Erko Rebane / LHV Panga analüütik

12 Kelle teenistuses on pensionisambad?

Siiri Tõniste / Rahandusministeeriumi kindlustuspoliitika osakonna juhataja

13 Vastutustundlik. Kas elu lõpuni!?

Silja Saar / Danske Capital ASi tegevjuht / Eesti Fondihaldurite Liidu juhatuse liige

14 Absoluutselt!

Ted Roberts / Mandatum Life'i portfellihaldur

Ola Löhman
esineb Rahakompassil
2. oktoobril kell 13.00

Siiri Tõniste
osaleb Rahakompassil
ümarlause vestluses
2. oktoobril kell 11.00

**KUIDAS SINA SINNA LÄHED –
OMAL JÕUL VÕI TEISTE ABIGA?
TULE INVESTEERIMISMESSILE JA
ÕPI OMA TULEVIKU EEST SEISMA!**

Investeerimismess **RAHAKOMPASS 2011**
Nokia Kontserdimajas 2. oktoobril kl 10-19

Mess on kõigile tasuta. Kava www.rahakompass.ee

NASDAQ OMX

Swedbank

Sampo Pank

LHV pank

MANDATUM LIFE

EESTI EXPRESS

Eesti Põlevaleht

DELEP MAJANDUS

EMOTSIOONID VÕI TEADMISED

Andrus Alber
NASDAQ OMX Tallinna
juhatuse esimees

On raske leida keerulisemat aega säästmisest ja investeerimisest rääkimiseks, kui seda on käesolev sügis. Eesti ja rahvusvahelise meedia keskpunktis on finantsprobleemid nii Euroopas kui ka USAs. Kõige selle tõttu langevad aktsiahinnad, osa riikide võlakirjade intressid teevad negatiivses mõttes rekordeid ning investeerimisfondid hoiavad järjest enam varasid lihtsalt pangahoiustel.

Närvilistel augustipäevadel küsiti minult, kas tuleks asuda ruttu investeerimisele müüma. Soovitasin järele mõelda, kas viimased hinnaliikumised on olnud seotud kõnealuste ettevõtete käekäiguga või on pigem olnud tegu suurte emotsioonidega. Näiteks Sampo ja Nordea juht Björn Wahlroos ütles Põhjamaade pangandus-seminaril, et tema arvates on investorite visioon aktsiate tulevikust liiga sünge ning tema juhivad pangad tegutsevad juba mõnda aega aktsiate ostupoolel.

Just neil närvilistel aegadel tasub taas meelde tuletada investeerimise lihtsad algtõed või hankida uusi tarkuseteri, et emotsioonid üle pea kokku ei lööks.

Investeerimisguru Warren Buffett on soovitanud, et kui sul ei ole piisavalt infot, et teha iseseisev otsus, siis jäta parem see otsus tegemata. Pikaajaline vaade ei tähenda aga kindlasti mitte seda, et kord tehtud investeringud võiks aastateks unustada.

Esiteks tuleb jälgida ettevõtete käekäiku, et tabada hetk, mil ei soovita enam mõne ettevõtte investorite hulka kuuluda – näiteks siis, kui see ettevõtte on oma tegevussuunda põhjalikult muutnud. Ilmekas näide on kindlasti Nokia, kes kümnendeid tagasi tootis kummikuid, kuid nüüd on tuntud mobiiltelefonide pakkujana.

Teiseks tasub aeg-ajalt läbi mõelda enda riskitaluvus ja investeerimishorisont. Lihtsaim põhjus võib olla vanus. Näiteks pensioniea lähenedes soovitatakse vähendada pensionifondides aktsiate osakaalu ning suurendada võlakirjade või hoiuste oma.

Kui investoril jätkub aega analüüsiks, tasub ehk pärast esimest investeerimiskogemust ja teadmiste omandamist kasvatada hoopis üksikaktsiate osakaalu. Investeerimine põhineb teadmises-

tel. Mida paremini ollakse kursis rahvusvahelise ja Eesti majandusega, ettevõtete käekäiguga, seda suuremad on võimalused saavutada edu.

Säästmine ja investeerimine tuleks muuta enda jaoks harjumuseks. Usun, et kõigil on lihtsam tõsta igal kuul kõrvale 50 või 100 eurot kui kord aastas 600 või 1200 eurot. Pealegi teenivad hea

“ Säästmine ja investeerimine tuleks muuta enda jaoks harjumuseks.

investeeringu korral esimeste kuude eurod aasta lõpuks lisagi. Niisiis ei peaks küsimus olema mitte selles, kas säästa ja investeerida, vaid millal ja kuhu investeerida.

Praegust olukorda on võrreldud kolme aasta taguse ajaga. Sügisel 2008, kui algas esimene suurem langus nii väärtipaberiturgudel kui ka Eesti majanduses, oli paljude jaoks esiplaanil tegelemine lühiajaliste probleemide, mitte pikema vaatega. Nüüdseks tundub meeletu olevat siiski selgelt parem: ühelt poolt on tulnud rõõmsamaid uudiseid Eesti majanduse kohta ning teiselt poolt on paljud ettevõtted ja ka riigi esindajad juba teist aastat meiega taas ühes paadis. Oktoobri esimesel nädalavahetusel toimival investeerimismessil saab Tallinnas Nokia kontserdimajas kuulda palju huvitavat ja loodetavasti ka kasulikku.

MASU ÕPPETUNNID

Uuringute kohaselt ei ole eestimaalastel piisavalt säästupuhvrit, et ootamatustega toime tulla. Kuid nende jaoks, kes raha kõrvale panevad, on säästmise peamine eesmärk just varuraha kogumine mustadeks päevadeks. See näitab, et masu on meile üht-teist õpetanud.

Majanduskriis puudutas paljusid Eesti peresid väga lähedalt. Pideva majanduskasvuga harjunult polnud keegi valmis töö kaotuseks või palga vähenemiseks.

Tihti peale ei ole raha kõrvalepanemisel takistuseks mitte sissetulekute vähesus, vaid mõteteviis ja harjumused. Paljude inimeste kulutused kasvavad paraku koos sissetulekutega ning harjumusi muutmata ei õnnestu kuu lõpus plussi jääda ka siis, kui palk märkimisväärselt suureneb.

Igal juhul näitasid paar keerukamat aastat meile, et peaksime püüdma lõpuks säästmisega algust teha – kas või selleks, et võimalikud majanduslangused tulevikus meid enam keerulisse seisu ei paneks.

“ Paljude inimeste kulutused kasvavad paraku koos sissetulekutega.

Alusta kulutuste uurimisest

Kõige esimene samm säästmiseks vahendite otsimisel on kindlaks teha, kuhu raha kulub ja kas kõik need kohvitassid, šokolaaditahvlid või odavmüügil soetatud tarbeesemed on ikka vajalikud. Säästma peakski ennekõike tarbetute emotsiooniosade arvelt. Kindlasti tasuks teemata jätta väljaminekud, mille puhul kuu lõpus isegi ei mäleta, kuhu raha kulus.

Kui palju säästa?

Üldiselt soovitatakse säästa keskmiselt 10% pere sissetulekust. On loomulik, et see pole jõukohane kõigile, sestap võib keskmisest madalama sissetuleku korral alustada ka palju vähemaga, kõrgema sissetuleku korral aga panna kõrvale rohkem. Säästetavat summat mõjutavad ka inimese elukaar ja tema vajadused just sellel eluhetkel.

Ideaalis peaks perel olema vähemalt ühe aastapalga jagu varuraha suuremate ootamatuste puhuks. Seetõttu võiks iga pere peamine tulutooja pidada varuraha vajadust oma kohustuseks. Võib ju tõesti tunduda, et keskmisel pereinimesel on praeguste vähenenud tulude juures peaaegu võimatu aastapalka kõrvale panna, ent kui ei alustata, ei jõuta ka kunagi kohale.

Suured elukindlustusseltsid mõeldavad eraisikute varade ja kohustuste tasakaalu iseloomustamiseks sellist näitajat nagu varuraha puudujääk (ingl *protection gap*). Varade hulka arvestatakse kõik kiirelt rahaks muudetavad säästused ning kohustuste hulka kõik laenu. Ka elukindlustuskaitset käsitletakse varana, mis parandab pere varade ja kohustuste tasakaalu.

Piret Suitsu
Swedbanki eraisikute
rahaasjade teabeskuse
juhataja

Piret Suitsu
esineb
Rahakompassil
2. oktoobril 14.00

Investeeringus ruttu rikkaks?

Vastupidi – investeerimisega tegelemine eeldab pikka meelt ja täna tehtud investeeringud võivad ära tasuda alles aastate pärast. Samuti ei tasu arvata, nagu sobiks investeerimine üksnes hulljulgetele ning neil, kes pole valmis kogu investeeritud rahast ilma jääma, ei tasuks üldse proovida. See, milline investeerimisviis teile sobib, oleneb tõepoolest riskivalmidusest ning teenimisvõimalus on kõigil.

Kuidas investeerida?

Säästude hoidmiseks sobiva lahenduse leidmiseks tuleb kõigepealt paika panna eesmärgid ja kogumise aeg ning ootused tulu ja riski suhtes. Lihtne reegel ütleb, et need, kes on valmis rohkem kaotama, võivad ka rohkem võita. Näiteks lapse hariduse tarbeks kõrvale pandavat raha ei ole mõistlik hoida hoiusel, kus see lisa ei teeni, vaid investeerida viisil, kus mõõdukas risk lubab inflatsioonist suuremat tootlust. Reserv mustadeks päevadeks peaks aga olema paigutatud konservatiivselt, näiteks hoiusele, kust seda ühtlasi lihtsasti kasutusele võtta saab.

VASTUTUSTUNDLIKKUSE PÕHIMÕTTE RAKENDAMINE SUURENDAB ETTEVÕTTE LÄBILÖÖGIVÕIMET

Intervjuu
Tiit Efert

Ola Löhman esineb Rahakompassil 2. oktoobril kell 13.00

Üha enam firmasid võtab edu saavutamiseks kasutusele uue kontseptsiooni ja juhtimisvahendi – selle põhimõtte nimi on ettevõtte ühiskondlik vastutus ehk vastutustundlik ettevõtlus (ingl *corporate social responsibility, CSR*).

Vastutustundlikkuse tegevus- ja juhtimis põhimõttest lähtudes lõimivad ettevõtted sotsiaalsed ja keskkonnaaspektid vabatahtlikult nii oma tegevusse kui ka suhetesse huvirühmadega.

Ühiskondlik vastutus aitab parandada sotsiaalsed sidusust, soodustab uuenduslikkust, arendab ettevõtluskultuuri ning suurendab firmade ja ka riigi konkurentsivõimet. Lühidalt öeldes: ettevõtte edukust hinnates vaadatakse peale finantstulemuste ka seda, kas ja kuidas arvestab ettevõtte oma tegevuse sotsiaalset mõju ja ökoloogilist jalajälge. Tähtsaks osutub see, kas ettevõtte suudab jätkusuutlikkust ja eetilist viljeledes edendada ka oma äriedu.

Stockholmis asuv konsultatsioonifirma Frontlobe on keskendunud ettevõtete strateegilise ja finantsilise jätkusuutlikkuse suurendamisega

seotud nõustamisele vastutustundliku ettevõtluse põhimõtte rakendamise abil. Frontlobe'i tegevjuht ja kaasomanik Ola Löhman tutvustab järgnevas lühiintervjuus praegust investeerimiskliimat ning vastutustundliku ettevõtluse põhimõttest tõusvat kasu nii ettevõttele, riikidele kui ka investoritele.

Me elame huvitava ajal. Riigid vaelevad võlakriisis, aktsiaturud on languses, kulla hind püstitab rekordeid. Kuhu peaks inimene praegusel ajal oma raha investeerima?

Raske küsimus, kõik sõltub ajategurist. Pikaajaliselt soovitaksin võtta sihikule valdkonnad, kus efektiivsus ja ressursihaldus on tõusuteel, sest maailm on ühtne ja lõplik, samas aga kasvava rahvaarvu ja majandusmahtudega süsteem.

Varem peeti riikide võlakirju kõige kindlamaks investeringuks, aktsiad olid seevastu kõige riskantsemad. Kuidas hindate praegust olukorda?

Ei tea, kas on veel jäänud kedagi, kes arvaks, et riiki on ohutu investeerida ... Üha enam on kahtluse all riikide kui maailma ainsate jõujaamade roll. Riigi ülesanded on muutumas, samuti riigi

suutlikkus olla firmade päästja. Kui palju suudab maksumaksja tegelikult maksta ja kas ta soovib ikka firmasid päästa või eelistaks hoopis tervishoidu? Kes küll oskaks öelda?

Millised oleksid praegu kõige turvalisemad pikaajalise investeringu valdkonnad?

Nagu eespool ütlesin – ressursihaldus.

Mis on ettevõtte ühiskondlik vastutus ehk vastutustundlik ettevõtlus?

See on võime tasakaalustada ja hallata makro- ja mikrotasandi probleeme ja suhteid ning tekitada nii ühiskondlikke kui ka finantsilisi mõjusid viisil, mis oleksid positiivsed või vähemalt neutraalsed. See on vaadete süsteem, mida on asunud arendama ka riigid, sest neil on rasked ajad enda rahastamisel. Nii soovivadki valitsused üha enam teha koostööd erasektoriga.

Mis eristab sotsiaalselt vastutustundlike ettevõteteid teistest?

See, et nad on jõudnud eelöeldu mõistmisele ning püüavad õppida tundma uue aluspõhimõtte toimimisviise. Sellel paradigmat on palju kuju- sid ja viise, kuna kõike tõukab tagant kapitalism

Ola Löhman

Rootsi konsultatsioonifirma Frontlobe tegevjuht ja kaasomanik.

Töötanud kindlustusfirmas KPA Insurance & Funds turundusdirektorina ja SEBs pangajuhina.

Tegutsenud CSRI alal 1990. aastate keskpaigast. KPA Insurance'is vastutas alates 1997. aastast eetiliste investeringute strateegia arendamise ja turustamise eest.

2000. aastast nõustanud Frontlobe'is riigi- ja eraettevõtteid jätkusuutlikkuse ja CSRI põhimõtete rakendamise alal. Teinud koostööd riigiasutustega, sealhulgas Norra riikliku pensionifondiga, samuti rahvusvaheliste ettevõtete Nestlé, Microsoft, SEB ja Skandia.

Kuulub Rootsi CSR-organisatsiooni kaudu Euroopa CSR-ühendusse Euroopa Komisjoni juures, samuti paljudesse muudesse selle ala ühendustesse.

Juhendanud paljusid CSRI-alaseid väljaõppekursusi mitmelt mandrilt pärit juhtidele.

Avaldanud artikleid CSRI ja selle rakendamisvõimaluste kohta. Raamatu „Det ansvarsfulla företaget – CSR i praktiken” („Vastutustundlik ettevõtte – CSR praktikas”) kaasautor.

Euroopa diplom turunduse alal.

– kapitalismi liikumapanev jõud on nõudlus. See tähendab, et sotsiaalne vastutustundlikkus võib võtta nii palju erinevaid kujusid, kui on erinevaid mõjureid.

Ent sotsiaalne vastutustundlikkus hakkab võtma ja on juba võtnud kuju, mida võiks isegi nimetada ühtlustamisplaaniks, millele annavad tärkava turumajandusega riikides – näiteks Baltikumis – üldlevinud väärtuste puhul hoogu riigid ja firmad. Surve lähtub ka ÜRO-lt, Euroopa Liidult ja rahvusvahelistelt ettevõtetest, kes soovivad näha,

et omaks võetavad väärtuste ja reeglite kogumid oleksid vastavuses üldiste inimõiguste põhimõtetega.

Milline kasu tõuseb vastutustundlikkusest ettevõttele endile?

Sellele pole võimalik vastata paari sõnaga. Kriisiolukord muutub väga kiiresti üha keerukamaks, sellele pole kohest ravi. Siiski: õpi kiiresti, kuula kogunud inimesi (muidugi, kui nad on nõus oma kogemusi jagama), sest teave on konkurentsiobjekt.

Aga võib-olla on kõige tähtsam võtta praegust olukorda tõsiselt ja püüda seda ühtlasi mõista. Ehkki on olemas kõnealused väärtused, mida firmadele peale surutakse, tehakse raha ikkagi siis, kui ollakse teistest erinev või rohkem fookustatud.

Niisiis – hüvaks alguseks on olla terasem, kiirem ja tagasihoidlikum kui kõik teised.

Kui oluline on investoritele seda nõuannet arvesse võtta?

Järjest enam, ent analüütikud on samas olukorras kus ettevõtted: neil puudub oskus mõista, mis CSR oma mitmetahulisuses üleüldse on, ja mida ta ei ole. Sotsiaalse vastutustunde valdkonnas on põhiküsimus see, kas sellega tegeldakse kui fundamentaalse või kui tehnoloogilise teemaga. Tõde on see, et firmad ei tea seda. CSRI väärtuste omaksvõtt tähendab, et sul on võimalus arendada oskusi, mis osutuvad finantsvallas väga konkurentsivõimelisteks.

Kuidas saab investor kasu ettevõtja vastutustundlikkusest?

Nagu alati: tea rohkem, mõista paremini seda, mis toimub, ja hangi oskusi teha õigemaid otsuseid kui teised. Tegu on konkurentsi, mitte religiooniküsimusega.

Kuidas tunda ära sotsiaalselt vastutustundlikku ettevõtet?

Selle kohta pole olemas mõttetihedat vastust, sest kõik vastused kõlaksid kaunit, ent sisutihhelt.

INVESTEERIJATE INIMLIKUD VEAD

Katre Uibomäe esineb Rahakompassil
2. oktoobril kell 14.30

Enamik majandus- ja finantsteooriaid põhineb eeldusel, et inimesed käituvad ratsionaalselt ning teevad oma majanduslikke otsuseid kaalutletult, lähtudes kättesaadavast infost. Tegelikuses ei vasta see tõele, seda eriti investeerimisvaldkonnas – otsuseid tehakse pigem piiratud teabe põhjal ja suuresti emotsioonide ajal, olgu tegu turulanguse või buumiga.

Kuigi investorid hindavad oma teadmisi kõrgelt, kaotavad nad turgudel oma läbimõtlema käitumise tõttu endiselt raha. Psüühika teeb inimesega otsustusprotsessis trikke ning investeerides võib see tähendada nii kaotust kui ka võitu, viimast siis, kui otsused on piisavalt kaalutletud. Finantspsühholoogia aitab seletada, miks me ei langeta sugugi alati parimaid otsuseid.

Tegemist on omaette teadusega, millele andsid suurema hoo sisse Daniel Kahneman ja Amos Tversky oma 1979. aastal avalikustatud ootuste teooriaga (ingl *prospect theory*). Selle järgi oleme inimestena märgatavalt rohkem häiritud kaotusest, kui oleme õnnelikud sama suure võidu üle.

Sellest ajast saati on investorite käitumist põhjalikult uuritud mitmest aspektist lähtuvalt. Igapäevaselt on kindlasti kõige kasutatavam

mõtlemisvigade teooria, mille üks suuremaid eestkõnelejaid on USAs asuva Santa Clara Ülikooli professor Meir Statman.

Millised on need investeerimispsühholoogia osad, millele iga investor peaks oma otsuseid tehes mõtestatult tähelepanu pöörama?

Mõtteline arvepidamine

(ingl *mental accounting*)

See on kalduvus jagada oma raha osadeks, lähtudes mitmesugustest subjektiivsetest kriteeriumidest, nagu raha allikas ja plaanitav kasutuseesmärk. Tegemist on väga õige lähenemisega, kuid probleem tekib sageli siis, kui oleme seadnud eri osadele ebamõistlikke eesmärgi.

- Näide
Inimesed maksavad krediitkaardiga laenatud raha eest 16% intressi ja kaotavad suuremate summade korral märgatava osa oma varast. Siiski ei kasuta nad võla tasumiseks oma madala intressimääraga hoiustatud sääste, ehkki koguvara suhtes annaks see palju efektiivsema tulemuse. Mõeldakse, et säästun on pühad ja neid ei tohi puutada. Veel „hullemaks“ peetakse olukorda siis, kui hoiustatud raha on saadud näiteks kingiks või paranduseks ning kinkija on andnud sellele olvalt poolt teatud tähenduse.

Katre Uibomäe
Swedbanki
investeerimise
valdkonnajuht

Ankurdamine

(ingl *anchoring bias*)

Inimesed seovad oma hinnangud ja eeldused faktidega. Teades mingit suurust, otsitakse sellega seonduva küsimuse vastust samast suurusjärgust.

- Näide 1
Daniel Kahneman ja Amos Tversky korraldasid 1974. aastal uuringu, kus inimestel paluti arvutada või pakkuda viie sekundi jooksul, mis on tehte $1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7 \times 8$ vastus. Enamik inimesi korrutab esimesed numbrid ja pakub vastuseks ligikaudu 1000. Tversky ja Kahnemani uuringu tulemusel oli keskmine pakkumine 512, tegelikult on vastus aga 40 320. Inimesed seovad oma pakkumise suurusjärguga: esimeste numbrite korrutamisel saadakse suhteliselt väike arv ning eeldatakse, et lõppvastus ei saa olla väga palju suurem.
- Näide 2
Investeerimisel ankurdakse ennast ebaolulise statistika külge. Näiteks ostavad investorid väärtpapereid, mille hind on lühikese aja jooksul märgatavalt langenud. Selle põhjendus on keskendumine varasemale kõrgele hinnale, mille põhjal eeldatakse, et aktsia on alahinnatud. Mõnel juhul on see tõsi, ent tihti

on languse põhjustanud suurem muudatus fundamentaalnäitajates.

Sealjuures tasub igal investoril silmas pidada ühte enim kasutatavat turundustriiki säästmis- ja investeerimismaailmas: näidates tootluse ajaloolisi väärtusi, kutsutakse meid sisuliselt üles ankurdama, kuigi keegi ei saa anda tulevikuks lubadust ei negatiivse ega positiivse tootluse kohta. Ja kuna tegu on meie psüühika nõrga kohaga, siis läheme investoritena tihtipeale selle õnge.

Paanitsemine

(ingl *overreaction*)

Emotsioonid võimendavad uudise tegelikku tähtsust ja selle põhjal tehakse irratsionaalseid otsuseid. Hiljem, kui pea selge, mõistetakse oma viga.

- Näide
De Bondt ja Thaler (1985) uurisid New Yorgi börsil aastatel 1926–1982 kaubeldud aktsiaid, jagades uuritava ajavahemiku kolmeaastasteks perioodideks. Iga perioodi tootluse järgi jagati aktsiad kahte portfelli: võitjate portfelli, kus olid 35 parimate tulemustega aktsiat, ja kaotajate portfelli, kus olid 35 kõige halvamate tulemustega aktsiat. Portfellide keskmise tootluse võrdluses selgus, et kaotajate portfelli keskmine aastane tootlus oli 8% suurem kui võitjate portfelli oma.

Närvi läksid mõlemasse portfelli investeerinud inimesed. Kaotajate portfelli puhul viisid halvad uudised aktsia hinna liialt alla ning võitjate portfellis viisid head uudised aktsia hinna liialt üles. Mõne aja möödudes mõisteti, et sääsest on tehtud elevant ja hindu korrigeeriti – alahinnatud aktsiad tõusid ja ülehinnatud aktsiad langesid.

Emotsioonid võimendavad uudise tegelikku tähtsust ja selle põhjal tehakse irratsionaalseid otsuseid.

Liigne enesekindlus

(ingl *overconfidence*)

Liigse enesekindluse all mõeldakse omadust usaldada üleliia oma teadmisi ja võimeid ning seetõttu riske alahinnata.

- Näide
Aastal 2006 korraldas James Montier uuringu „Behaving badly“ („Halvasti käitudes“). Selle käigus uuriti 300 professionaalset fondijuhti, kellest 74% arvas, et tema töö tulemus oli keskmisest parem. Ainult 26% hindas oma töö tulemuse keskpäraseks. Niisiis pidasid kõik küsitlud oma töö tulemust kas keskmiseks või sellest paremaks; tegelikult saavad ainult 50% fondijuhte olla keskmisest paremad. See on ilmekas näide liigsest enesekindlusest.

Loogiliselt võttes näivad mõtlemisvead enesestmõistetavad ja lihtsasti välditavad, kuid see liigitub siiski tagantjärele tarkuse kategooriasse. Tegelikus elus lisandub neile barjääridele nii-öelda karjainstinkt: kui kõik ostavad, ostan ka mina, sest kõik ei saa ju eksida.

Tihtipeale juhtub, et investeeringu väärtus tööpoolest mõnda aega kasvab ja hakkab siis kahanema. Seepeale hakatakse investeeritud müüma, mõtlemata, mis võib olla languse taga, kui kaua see võiks kesta, kas parasjagu on investeeritud raha vaja või kannataks oodata plussijõudmist. Tekib uus karjafekt: kui kõik müüvad, pean ka mina müüma. Kui vara väärtus kukub ostuhinnast madalamale, tekib tunne, et investering ei hakka kunagi uuesti ülespoole liikuma. See on moment, kui ootamine muutub eriti keeruliseks ja kiputakse müüma. Neil hetkedel tasub unustada emotsioonid ja mõelda oma investeerimisotsused ratsionaalselt läbi.

Edukad investorid teenivad suurt tulu, ostes paanikaga kaasa läinud inimeste käest aktsiaid ja müües neid samadele inimestele pärast seda, kui samad aktsiad on loonud taas tõusutrendi illusiooni. Olles kursis oma mõtlemisvigadega, saame parandada oma investeerimisotsuste kvaliteeti ja sellega suurendada ka investeerimisedukust.

Eespool kirjeldatud nüansse oleme märganud nii oma klientide otsustes kui ka laiemalt investeerimismaailmas toimuvat jälgides. On tähtis teada ja endale teadvustada, millised barjäärid võivad hägustada just sinu kui investorite mõtlemist. Kutsume sind mõtlemisbarjääre analüüsima „Rahakompassil 2011“ toimival seminaril ja selgitama välja iseenda suurimad ohukohad.

TEADMISED VAJAVAD TÄIENDAMIST

Eestimaalaste teadmised oma rahaasjade korraldamisest ja lihtsamate finantsteenuste tundmine pole kiita. Seda näitab nii inimeste enesehinnang oma finantsteadmiste kohta kui ka käitumine rahaasju ajades.

2010. aasta lõpus korraldas Faktum & Ariko uuringu „Finantsalane kirjaoskus Eesti elanike seas”, mille käigus küsitleti ligikaudu 1000 inimest. Küsimused puudutasid teadmisi rahaasjade korraldamisest, levinumate finantsteenuste tundmist ja nende kasutamist, hoiakuid oma rahaasjade suhtes ja sellealast käitumist.

Asjaolu, et paljud inimesed peavad oma finants-teadmisi ebapiisavaks, selgub vastusest küsimusele „Milliseks te hindate enda finantsküsimuste alaseid teadmisi selleks, et oma rahaasjade ja vajalike finantsteenustega hakkama saada ning mõistlikke ja arukad otsuseid teha?”. Inimesi, kes pidasid oma teadmisi täiesti piisavaks, oli ainult 11%, pigem piisavaks pidas neid 39% küsitletuist. 41% inimesi hindas oma finantsteadmisi pigem või täiesti ebapiisavaks.

Tuleb tunnistada, et inimeste enesehinnang on üsna adekvaatne. Seda näitavad nii vastused uuringu küsimustele, millega mõõdeti käitumist rahaasjade ajamisel ja hoiakuid selle tegevuse suhtes, kui ka tõsiasi, et elementaarsed arvutustehted käivad paljudele üle jõu. Toon mõne näite.

Heli Lehtsaar
Tarbijaveebi minuraha.ee
toimetaja

Pikaajaline planeerimine pole popp
Kõigepealt pole inimeste enesedistsipliin oma rahaasjade korraldamisel kuigi märkimisväärne. Üksnes veidi üle poole küsitletutest väitis, et hoiab alati oma rahaasjadel hoolikalt silma peal. Üsna kergesti satutakse rahalistesse raskustesse, kus tulud ei kata kulusid – nii oli viimase aasta jooksul juhtunud 42% vastanutega. Tõsi, küllap on siin oma osa majanduskriisi mõjul inimeste pere-eelarvele, kuid teatud rolli mängivad ka ebapiisavad teadmised majandamisest või harjumatus selle teemaga tegeleda.

Viimast väidet sobib illustreerima tööik, et neid, kes seavad alati või üldjuhul pikaajalisi rahalisi eesmärgi ja püüavad neid saavutada, oli ainult 41%. Kõige levinum planeerimisperiood oma rahaasjade korraldamisel on üks kuu ehk palgapäevast palgapäevani. Kui vaadata uuringutulemusi veel lähemalt, siis selgus, et nõrgema distsipliiniga on mehed, nooremad inimesed (18–34aastased) ning jõukaimad, kelle kuu netosissetulek ühe pereliikme kohta ületas 7500 krooni (uuringu tegemise ajal kehtis Eestis kroon).

Mõnevõrra lohutavalt mõjub meile võrdlus teiste riikidega, ehkki see ei peaks muidugi olema õigustus hooletule käitumisele. Nimelt tehti sarnane uuring veel üheteistkümnemes Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) riigis üle maailma ning selgus, et rahaasjade pikaajaline planeerimine pole silmapaistvalt läbimõeldud üheski riigis. Pigem elatakse tänases päevas, kui mõeldakse tulevikule.

Küll aga eristus Eesti koos Poolaga teistest riikidest hoiaku poolest, mille kohaselt enne tehakse ja alles siis mõeldakse. Väitega „Enne millegi ostmist kaalun hoolikalt, kas saan seda endale lubada” nõustus, andes vastuse „Jah, alati”, ainult 47% Eesti ja Poola küsitletuist. Teistes riikides jäi niimoodi vastanute arv üldjuhul vahemikku 60–80%. Eesti vastanutest kaaluvad tunduvalt enam oste 55–74aastased, keskmisest vähem aga 18–34aastased ja jõukaim rühm.

Siiski on Eesti vastanute puhul märgata rahaga ümberkäimisel ka alahoidlikku ja ettevaatlikku hoiakut, see tähendab, et riskida eriti ei soovita. Uuring näitab, et viiendik on üldjuhul valmis säästes või investeerides riskima, enamikus teistes riikides oli riskialtimateid vastanuid rohkem.

Investeerivad väga vähesed

Investeerimise teema on uuringus osalenutele üldiselt üsna võõras. Uuringus esitati näiteks finantsteenuste loetelu ja küsiti, milliseid neist teenustest on vastajad kuulnud. Kui arvelduskontost oli kuulnud 97% vastanuist ning krediitkaardist, pensionifondide osakutest, eluaseme-laenust ja kindlustusest üle 80%, siis tuntuse edetabeli kaks viimast olid võlakirjad ja investeerimisfondi osakud, mida nimetas veidi üle 50%. Aktsiatest ja osakutest oli kuulnud 67% vastanuist, aga nende omanikke oli üksnes 4%, sama palju oli ka vastanuid, kellele kuulus investeerimisfondide osakuid.

Paraku jääb silma, et lihtne aritmeetika võib valmistada raskusi üllatavalt paljudele eestimaalastele. Näiteks oli uuringus küsimus „Kui paned 1000 krooni hoiusele aastaintressiga 2%, siis kui palju raha on sul seal ühe aasta pärast siis, kui intressimakse on tehtud?”. Sellele suutis valikvastuste seast õige – 1020 krooni – leida ainult 64% vastanuist. Kui tuli öelda, kui palju raha on sellele hoiusele kogunenud viie aasta pärast, läks olukord veelgi kehvemaks, sest

õiget vastust – üle 1100 krooni – teadis vaid 39% vastanuist.

Kokkuvõttes võib siiski öelda, et põhimõttelistes küsimustes (laenu eest tuleb maksta intressi, kiire inflatsiooniga kaasneb elamiskulude hoogne kasv jne) on rusikareeglid enamasti teada, kuid probleemid tekivad siis, kui on vaja aru saada mõnelauselisest tekstülesandest ja konkreetsetest arvutustest.

Milline tarbijatüüp oled sina?

Uuringu „Finantsalane kirjaoskus Eesti elanike seas” tegijad eristasid uuringu põhjal nelja tarbijatüüpi, võttes aluseks kaks kriteeriumit: isiklike rahaasjade planeerimise määr ja enesehinnang finantskirjaoskusele.

Fatalist

Fatalist ei planeeri isiklike rahaasju või planeerib neid lühiajaliselt, loeb oma finantsteadmisi ebapiisavaks või ei oska neid hinnata. See on eelkõige noorem vanuserühm, kuhu kuulub keskmisest rohkem õpilasi ja üliõpilasi, väiksema ja vähem regulaarse sissetulekuga inimesi. Naisi on selles rühmas rohkem kui mehi ja keskmisest rohkem on ka vene keelt kõnelevaid inimesi. Kokkuvõttes on fatalisti tarbijatüübi esindaja inimene, kes (veel) väga ei muretse oma finantskäitumise adekvaatsuse pärast ja naudib esmajoonel tarbimist, arvates, et raha on pigem kulutamiseks kui hoidmiseks.

Enesekindel tarbija

Enesekindel tarbija ei planeeri isiklike rahaasju või planeerib neid lühiajaliselt, kuid oma finantsteadmisi loeb ta piisavaks. See on noorem või keskmine vanuserühm, kuhu kuulub keskmisest rohkem palgatöötajaid. Sissetulekult on need inimesed keskmisest rühmast ja haridustasemelt üle valimi keskmise. Finantsprobleeme, mille puhul tulud ei kata kulusid, on neil viimase 12 kuu jooksul esinenud rohkem kui teistel tarbijatüüpidel. Nad arvavad, et raha on pigem

kulutamiseks kui hoidmiseks. Kokkuvõttes on enesekindla tarbijatüübi esindaja keskmine linnaelanikust tavatarbija, kelle haridustase peaks võimaldama keskmisest paremat finantskirjaoskust, kuid kellel see tegelikult pole väga hea ning kes ei anna sellest endale ka aru. Seega on enesekindlusest hoolimata finantskäitumiselt tegu pigem riskirühmaga.

Iseõppija

Iseõppija planeerib isiklike rahaasju muu hulgas ka pikemalt (üle ühe kuu), kuid oma finantsteadmisi loeb ta ebapiisavaks. See on noorem või keskmine vanuserühm, kus kõneldakse eesti keelt ja kus on pensionäre valimi keskmisest rohkem. Nende inimeste sissetulek on keskmine või alla selle, elatakse maal. Finantsprobleeme, mille puhul tulud ei kata kulusid, on neil viimase 12 kuu jooksul esinenud keskmisest harvem. Iseõppijad on keskendunud eelkõige säästmisele, mitte kulutamisele ning nad arvavadki, et raha tuleks pigem hoida. Kokkuvõttes on iseõppija tarbijatüübi esindaja keskmine (maal elav) eestlane, kes püüab ratsionaalselt käituda ja oma rahaasjadega hakkama saada, hankides ise selleks vajalikke teadmisi. Tänu tervele mõistusele ei kuulu ta riskirühma, ehkki tema sissetulekust kogutud varu on väike.

Teadlik planeerija

Teadlik planeerija – isiklike rahaasju planeerib muu hulgas ka pikemalt ning loeb oma finants-teadmisi piisavaks. See on rahvastiku keskmine vanuserühm, kuhu kuuluvad eelkõige eesti keelt kõnelevad mehed, kes on palgatöötaja keskmise ja sellest suurema sissetulekuga rühmast. Teg

Eesti uuringu valimi vanuseline koosseis ja sissetulek

Vanus:

- 18–34aastased, 44% vastanuist (noorem vanuserühm)
- 35–54aastased, 36% vastanuist (keskmine vanuserühm)
- 55–74aastased, 20% vastanuist (vanem vanuserühm)

Netosissetulek pereliikme kohta:

- alla 4500 krooni, 36% vastanuist
- 4500–7500 krooni, 36% vastanuist
- üle 7500 krooni, 17% vastanuist
- ei oska öelda / keeldus vastamast, 12% vastanuist

on kõrgema haridusega linnaelanikega. Finantsprobleeme, mille puhul tulud ei kata kulusid, on neil viimase 12 kuu jooksul esinenud harvem kui teistel tarbijatüüpidel. Säästes või investeerides on teadlikel planeerijatel riskivalmidus keskmisest väiksem, sest nad arvavad, et raha tuleb nii hoida kui ka kulutada.

Kokkuvõttes on teadliku planeerija tarbijatüübi esindaja meessoost valgekrae, kelle finantsasjad on üldiselt kontrolli all. Risk on tema puhul väiksem tänu haridustasemele ja sissetulekule.

Taust

Finantskirjaoskus on oskuste, teadmiste, hoiakute ja käitumisviiside kogum, mis on vajalik rahaasjades arukate otsuste tegemiseks.

Uuringu „Finantsalane kirjaoskus Eesti elanike seas” tegi OÜ Faktum & Ariko rahandusministeeriumi tellimisel möödunud aasta oktoobris ja novembris. Küsitleti 993 inimest vanuses 18–74 aastat. See OECD väljatöötatud küsimustikul põhinev uuring korraldati peale Eesti ka Tšehhis, Poolas, Ungaris, Iirimaa, Suurbritannias, Saksamaal, Armeenias, Lõuna-Aafrika Vabariigis, Malaisias, Norras ja Peruu.

Erko Rebane
LHV Panga
analüütik

BÖRSITUULTE KÜÜSIS

Majandustsüklid on paratamatud ning neid on võimatu kontrollida. Ometigi sõltub investeringute tasuvus just tsüklite äratundmisest ja õigel ajal tehtud otsustest.

Arenenud riikides viimase kahekümne aastaga akumulieeritud võlakoorma vähendamine ning varade hindade korrigeerimine on pikaajaline protsess, mis jääb majanduskasvu piirama veel mitmeks aastaks. Selle asemel, et laenata ning tarbimise ja investeringute abil majandust toetada, eelistatakse säästa ja jätkata võlgade tagasimaksmist, luues tunduvalt volatiilsema keskkonna kui see, millega olime harjunud enne finantskriisi.

Ajalugu näitab, et pikaajaliste aktsiainvesteringute tulemuslikkus ei ole sugugi juhuslik, vaid sõltub tugevasti turutsüklite püüdmisest. Nende muster pole aga alati ühesugune. Pärast spekulatiivsete müllide lõhkemist on põhjust eeldada, et 2009. aastal algas periood, mille äri-tsüklid on lühemad ja muutlik makrokeskkond nõuab investoritelt palju dünaamilisemat varade paigutamise strateegiat.

Ikka sama vana rada

Majandustsükkel on üks väheseid tegureid, mida pole võimalik mikrotasandil kuidagi kontrollida. Kui majandus töötab kõikide silindritega, siis tarbijate nõudlus toodete ja teenuste järele kasvab. See suurendab ettevõtete kasumit ja toob turule uusi konkurente. Töötus väheneb, kvaliteetset tööjõudu leida on keerulisem ja palgad tõusevad. Samuti kallinevad nõudluse tõttu toorained, mis ühel hetkel hakkab mõju avaldama kasumlikkusele.

Siis on tarvis kusagilt kärpima hakata: lastakse osa töötajaid lahti ja vähendatakse investeringuid. Tööpuudus hakkab taas kasvama ja tarbijate rahaline seis muutub pingelisemaks, nõudlus toodete ja teenuste järele väheneb ning firmad muutuvad vähem kasumlikuks. Nõrgemad turuosalisused panevad äride ukseid kinni, teised võetakse üle ning ellu jäävad ainult kõige tugevamad. Ühel päeval on üleliigne pakkumine turult eemaldatud ja majandus võib uuesti kasvama hakata.

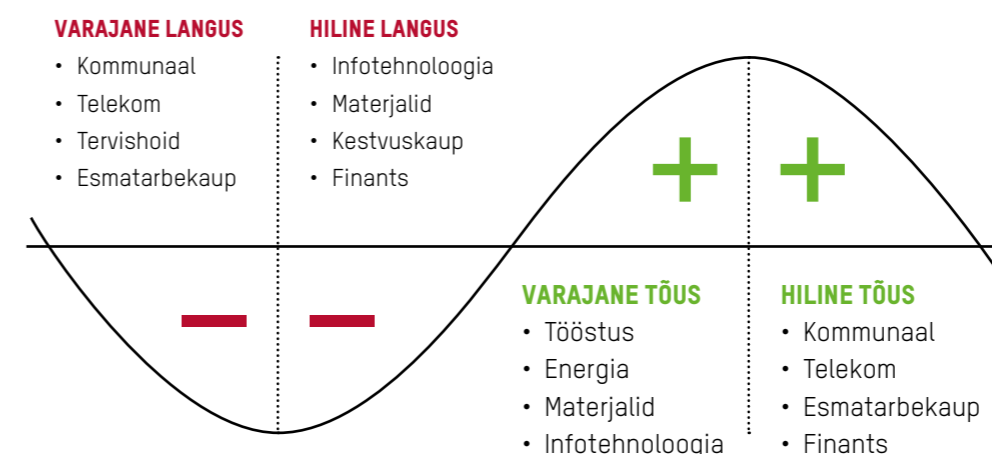
Milliseid aktsiaid valida?

Tundlikkus makromajanduse suhtes liigitab aktsiaid tsüklilisteks ja mittetsüklilisteks.

Tsükliliste aktsiate rühma mahuvad eelkõige need firmad, kes varustavad erinevaid tööstusharusid vajalike sisendmaterjalidega. See muudab nad majandustsüklitest sõltuvaks ning sestap ei genereeri nad osta-ja-hoia-tüüpi investori jaoks erilist väärtust. Pigem muudab neile omaselt üleemeelik kõikumine investori une rahutuks.

Teine ilmekas näide on kestva kaupade tootjad. Kui inimestel on vaba raha ja majandustulevik ei hirmuta neid, julgevad nad teha suuremaid oste, soetada näiteks auto või lubada endale kulkama reisi. Pärssivas majandusolukorras eelistatakse aga suurendada oma sääste, sest ebakindlus töökoha säilimise pärast on kasvanud. Et tarbijad võivad suuremaid kulutusi edasi lükata (näiteks sõita kaheksa aasta vanuse autoga veel kaks aastat), pääseb majandusolukorra paranedes vahepeal tagasi hoitud nõudlus justkui paisu tagant välja, kujundades ühe tsüklilise firma kasumikasvu kiiremaks kui majanduse üldise kasvu. Tsüklilistes sektorites on SKT muutus või-

Aktsiate valik majandustsükli erinevates faasides

mendatud, sobides hästi portfelli tsükli hilises langusfaasis ja varajases tõusufaasis.

Mittetsüklilise aktsia poolest tuntakse esmavalike kaupade ja teenuste sektorit: olgu majandusolukord kui hull tahes, toiduaineid peame ikka ostma, hambapastata me hakkama ei saa ja elektrist me ka ei loobu. See hädavajalikkus loob teatud kaupadele ja teenustele konstantse nõudluse, mida majandussurutis võib üldjuhul mõjutada üksnes väga vähesel määral.

Sellistes sektorites tegutsevad ettevõtted kujunevad rasketel aegadel investorite lemmikuteks, sest nende firmade kasumlikkus kõigub väga vähe. Paljud neist on püsinud turgudel juba aastakümneid või isegi aastasadu ning on väga ebatoenäoline, et järgmine kriis viiks neid pankrotti.

Kuidas tabada õiget hetke?

Makromajanduse põhjal turgudel orienteerumise eelduseks on usaldusväärsete signaalide olemasolu. Ideaalne oleks sisemajanduse kogutoodangu muutus, kuid arvestades seda, et neid näitajaid kuuleme ainult neli korda aastas ja igaühel heal juhul kuuajase viitega pärast kvartali tegelikku lõppu, siis võiks sellest andmest otsida pigem trendi kinnitust.

Märksa edukamat tööd teevad juhtivad indikaatorid – näitajad, mis aitavad paremini ette näha majandussündmusi, andes hoiatavaid signaale

vahetult enne suuremaid muutusi. Pikka aega on üheks oluliseks juhtivaks indikaatoriks loetud lühi- ja pikaajaliste riigivõlakirjade tulususte erinevust. Positiivne vahe pikaajaliste võlakirjaintresside kasuks viitab majanduskasvule, võrdsus hoiatab majandusliku jahtumise eest ning kui lühiajaliste võlakirjade intressid ületavad pikaajalisi, annab see märku läheneva majandussurutise ohust. Paraku on hakanud selle indikaatori mainet määrima keskpankade poliitika, investorite emotsionaalsus ja riikide kõrged võlakoorad.

Seepärast tasuks suuremat rõhku panna pigem ettevõtlusega seotud juhtivatele indikaatoritele, mille hulka kuuluvad näiteks kaubavarude, töötü abiraha taotluste, ehituslubade muutuste ja igasugused kindlustunde baromeetrid. Viimaste seas on ühed populaarsemad ostujuhtide küsitlusindeksid (ingl *purchasing managers index*,

PMI), mida avaldatakse kohati isegi kaks korda kuus ning mis peegeldavad tulevasi majandustrende üsna edukalt. Jälgida tasuks just töötleva tööstuse PMI-d, sest see sektor kipub juhatama meid esimesena nii majanduslangusse kui ka sealt välja.

Edukate investeringute tegemine eeldab meediamonitoringut ning ettevõtete ja väärtpaberiinstrumentide uurimist. Stabiilse makromajanduse tingimustes võiks sellele kuluda mõni tund nädalas, praegune

keskkond nõuab aga pidevat tähelepanu. Kui majandustsüklite vahetumisest soovitakse loigata suurimat kasu, tuleb töötada strateegiad välja enne, kui seistakse silmitsi nende rakendamisvajadusega. Seepärast on õige tutvuda tsükliliste ettevõtetele siis, kui majandus kipub allamäge veerema. Kaitsva profiiliga aktsiaid tasub aga jälgida ajal, mil läbitakse tõusufaasi.

Edukate investeringute tegemine eeldab meediamonitoringut ning ettevõtete ja väärtpaberiinstrumentide uurimist.

Pärssivas majandusolukorras eelistatakse suurendada oma sääste, sest ebakindlus töökoha säilimise pärast on kasvanud.

KELLE TEENISTUSES ON PENSIONISAMBAD?

Kolm pensionisammast – riiklik solidaarne I sammas, kohustuslik kogumispension ehk II sammas ja vabatahtlik kogumispension ehk III sammas – on üsna eripalgelised. Siiski on nad püstitatud nii, et kokku moodustavad nad terviku, milleks on Eesti pensionisüsteem.

Võiks küsida, kelle jaoks on meie pensionisüsteem vajalik? Kõigi oma erinevate sammastega ning neisse müüritud õiguste, kohustuste ja võimalustega? Osapooli on pensionisüsteemis palju, kuid lähemalt võiks vaadata kolme: inimest, finantssüsteemi ja riiki.

Pensionäri vaatenurk

Riigi toel loodud pensionisüsteem turvab eelkõige iga inimese heaolu. Igaüks on oma elukäigu ja sihtidega ainukordne ning iga riigi pensionisüsteem on selle kõigi elanike isiklike pensioniplaanide summa. Riik on märkinud seadustega maha raamid, kohustustena on joonistatud teatud vaod ning õiguste ja võimalustena nii mõnedki jõnksud. Kuid oma sissetulekute üle

otsustab ja kirjeldatud pensionimaastikul askeldab ikka inimene ise. Pension pole muud kui sissetulek – palga asendaja eakale, kes enam tööl ei käi.

Pensionisambad võivad olla üsna heidutatavad, kuid kas pension on kellegi teise antud, eamäärases tulevikus kohale jõudev raha? Kui muutub hoiak, muutub ka tegevusväli ja seniseid piiravaid raame nähakse pigem abistavate viitadena. Kõigis kolmes pensionisambas, ja saati siis sammasteväliselt, on inimesele jäetud palju valikuvõimalusi.

Pangad, fondid ja kindlustusseltsid teenindavad pensionipõlve planeerijaid ja neid, kelle pensionipõli on juba kätte jõudnud, abistades teabe ja rahaülekannetega ning pannes raha teenima ja pakkudes garantiisid.

Riigi seisund on pensionisüsteemide puhul ajapikku päris palju muutunud.

Teine võimalus oleks see, et kõik on inimese enda õlul või korraldab selle riik oma ametnikeväega. Nagu öeldud, on iga inimene ainukordne ja seetõttu annab teenuseosutajate paljusussüsteemile juurde suure väärtuse – tänu sellele on võimalik iga inimese huve paremini arvestada.

Paljusust tähendab ka konkurentsi ja võimalust hääletada teenuse kvaliteedi või selle hinna üle n-ö jalgadega. Paljud on seda võimalust juba kasutanud ja mida enam süveneb üldine aktiivne

hoiak pensioniteema suhtes, seda läbimõeldumalt ise otsustatakse.

Riigi roll

Riigi seisund on pensionisüsteemide puhul ajapikku päris palju muutunud. Seni, kuni pensionid põhinesid peamiselt haldel maksutulul, oli riigi roll suur ja põhiline, kuigi samas üsna lihtne: korjata kõige tõhusamal viisil kokku maksutulu ja jagada see kokkulepitud reeglite alusel laiali. Sellest ajast pärineb ka levinud hoiak, et pension on midagi, mis tuleb kunagi ja kuskilt. Pensioniteemasse ei süvenetud, sest pension oli kindel ja ära otsustatud.

Nüüd, kui pensionieelarve on kokku kuivanud, on ka riigi ülesanded keerulisemaks muutunud. Kokkuvõttes pole riigi tähtsus vähenenud, kuid senise korraldaja ja maksja asemel on riik nüüd

rohkem ka suunanäitaja, teavitaja, võimaluste looja ja kohustuste tagaja. Kahtlemata on riigi roll sambati erinev.

Samas on kõikide pensionisammaste regulatsioonides olemas sõnum, mis kannab selget ajatempli: pension ei tule mitte kunagi tulevikus, vaid sõltumata vanusest juba täna; ja pension ei tulegi kuskilt, vaid selle suurus sõltub paljuski just praegustest sissetulekutest ja säästudest.

VASTUTUSTUNDLIK. KAS ELU LÕPUNI!?

Silja Saar
Danske Capital ASI tegevjuht
Eesti Fondihaldurite Liidu juhatuse liige

Eesti keele seletav sõnaraamat¹ defineerib vastutustunnet kui tunnet, et oled vastutav, võimet olla vastutav. Tunne omakorda on meis mingite tegurite mõjul tekkiv aisting, meie (vaistlik) taju, aimdus, intuiitiivne teadmine millestki, ning võime on suutlikkus midagi teha, millegagi toime tulla.

Majanduskriis on paljastanud inimesi, ettevõteteid, ja – nagu viimasel ajal näeme – ka riike, kelle jaoks toovad muutused nende võimes vastutust võtta justkui iseenesest kaasa õiguse lahti lasta tundeist, et ollakse või oldi üldse vastutavad. Ütleb ju vanasõnagi, et kivist vett välja ei pigista. Kui rahakotis haigutab tühjus ja maksimist ootavad võlad on mitu korda suuremad, kui inimene oleks kümnete aastatega võimeline teenima, nähakse väljapääsu lihtsalt olukorrale käegälöömisel.

Nõrk mõiste

Nii paistabki, et ajastul, mil arusaam võimalusest end vajaduse korral vastutustundest vabastada on teadvustatud ning sealt ka praktikasse ületoodud, jääb vastutustunne mõistena meie jaoks nõrgaks. Näib, et tunnetest üksi ei piisa vastutustunde defineerimiseks – tarvis oleks lisada viide nii mõistusele kui ka tahte. Ning võimesse olla vastutav, peaksime teadlikult suhtuma kui ajas muutuvasse nähtusesse.

Võiks ju öelda, et kuna ennekõike vastutab iga inimene iseenda ees ja eest, siis käitugu igaüks nii, nagu heaks arvab.

Tahtes olla vastutustundlik, tuleb meil niisiis rakendada mõistust selleks, et juhtida oma võimet olla vastutav ajast sõltumata. See tähendab, et kui valmidus võtta hetkeseisu eest vastutus on meie jaoks inimeseks olemise loomulik osa, tuleb teha juba praegu teadlikke otsuseid selleks, et suuta ka edaspidi tagada oma võime olla vastutav.

Kuna tuleviku suhtes ei saa kunagi kindel olla, on enda vastutustundlikkuse püsimise tagamine mitu korda keerulisem kui vastutustundlikkuse proovilepanek praegusel hetkel. Ilmselt just seetõttu eelistavad paljud, kes on praegu vastutustundlikud, käituda neis asjus pigem vastutustundetute sarnaselt: lüüa asjadele käega või tegeleda teadmatusel enesepettusega, uskudes end olevat tulevikuks hästi ette valmistatud.

Mõtlemapanevad faktid

Rääkides rahast kui finantsilise vastutustõime tagamise vahendist ning toetudes Eesti finantskirjaoskuse uuringule, saab eelõeldu teravalt kinnitust. Selgub, et ainult 2% eestimaalastest loovad ise ja teadlikult sääste selleks, et neil oleks ka tulevikus raha, millest end elatada ja oma võimalikke kohustusi täita. Sellele rühmale lisandub 7% vastanuid, kes suudavad näha oma sääste kui raha, mida nad ei võta kasutusse vähemalt järgmisel paaril aastal, st lähitulevikus. Ülejäänutele meist paistab rahaline mõtlemine ja majandamine olevat võimetekohane üksnes kalendrikuu piires ehk palgapäevast palgapäevani või veelgi lühemalt.

Uuringutulemuste seast ei jää märkamata ka eestimaalaste siiras usk tulla tulevikupensionä-

rina toime ainult riikliku pensioni abil. Endiselt on ehmatavalt suur hulk neid inimesi, kes näevad oma tuleviku rahastajatena oma lapsi. Tulevikust rää-

kimata on mõlema mainitud rühma ootuse illusoorust võimalik tõestada juba tänaste näidete varal.

Võiks ju öelda, et kuna ennekõike vastutab iga inimene iseenda ees ja eest, siis käitugu igaüks nii, nagu heaks arvab. „Vastutustundetule on vastutusest raske rääkida, sest tundetult tundlikest teemadest üldse raske aru saada. /.../ See on sama lootusetu nagu südame tule südame puistamine,“ ütleb psühholoog Tõnu Lehtsaar oma vastutuse ja vastutustunde teemalises kirjutises².

Kuid küsimus, kuhu me ühiskonnana liigume, ei kao. Seetõttu ei tohi kaduda ka teadlikkust suurendavad arutelud, mis aitaksid meil muuta oma suhtumist ja avardada arusaamist. Sellel kõigel on üksainus eesmärk: kasvatada vastutustundlikkust, täpsemalt öeldes võimet olla vastutustundlik elu lõpuni.

¹ <http://www.eki.ee/dict/ekss/>

² <http://pooh.nettek.ee/2011/07/tonu-lehtsaar-vastutusest-tundest-ja-vastutustundest/>.

ABSOLUUTSELT!

Rahakompassil räägib Mandatum Life varahalduse juht Paul Lukka absoluutsest tootlusest kell 16.00

Viimasel ajal on Mandatum Life'i reklaamides läbivaks märksõnak **absoluutne**. See ei tähenda mitte üksnes absoluutset kasumit, vaid ka seda, et me käime klientide varaga hoolikalt ümber. Me ei raiska seda, absoluutselt mitte. Me ei riski tarbetult, absoluutselt mitte.

„It's only when the tide goes out that you find who's been swimming naked," ütles Warren Buffett tabavalt. Alles mõõna ajal on näha, kes läks ujuma püksata.

Kui selles töös midagi untsu keerata, on karjääril kogu eluks märk küljes. Mina arvan, et see on täiesti õigustatud. Miks usaldada oma raha selle inimese hoolde, kes vastutust ei taha võtta? Kuid üllatavalt paljud inimesed teevad seda siiski.

Miks peaks keegi üldse andma oma raha kellelegi teisele investeerida? Ilmselt seetõttu, et ta usub või vähemalt loodab, et lepingupartner on või-

//

Alles mõõna ajal on näha, kes läks ujuma püksata.

meline tegema seda paremini kui tema ise. Ent mida tähendab paremini investeerimine? Kliendi seisukohast kindlasti seda, et talle tagatakse positiivne lõpptulemus, ehk siis seda, et investeringu väärtus kasvab, mitte ei kahane.

Kas selline tulemus on võimalik ka ilma absoluutse tootluse investeerimisfilosoofiata? Loomulikult – juhul, kui klient ise suudab muuta investeringute osakaalu turuseisust lähtuvalt. Aga kui tal on selleks aega ja tahtmist, miks ta peaks siis üldse oma raha kellegi teise kätte usaldama? Kui inimene otsustab investeerida tavalisse aktsiafondi, siis kes kannab aktsiaturu tõusust või langusest tulenevat riski? See inimene ise, täiesti üksi, sest tavalistel aktsiafondidel peab olema alati üle 90% varadest investeeritud aktsiatesse. Maakeeli tähendab see seda, et kui fond ühe aktsia maha müüb, peab ta uue asemele ostma. Vaevalt see turulanguse ajal hea on. Seda asjaolu teab tavainvestor harva ning ka fondid ei tõtta seda talle sugugi ütleva.

Absoluutse tootluse maailmas püüab portfelli-haldur turuseisust hoolimata saavutada investori jaoks positiivset tulemust. Ta saab seda teha, sest võib muuta aktsiate osakaalu vajaduse korral negatiivseks, müües turu või individuaalsed aktsiad lühikeseks ning teenides langevate aktsiahindade korral kasumit.

Absoluutne tootlus ei sobi igapähele, sest kiiret kasumit sealt oodata pole. See on pikaajaline lahendus investorile, kes ei soovi teenida mitte ainult tõusval turul kasumit, vaid kaitsta oma vara ka värtimatute majanduslanguste eest. Absoluutse tootluse strateegia vajab oma tõelise potentsiaali ja paremuse näitamiseks vähemalt ühte majanduse tõusu- ja langustsüklit.

//

Absoluutse tootluse strateegia vajab oma tõelise potentsiaali ja paremuse näitamiseks vähemalt ühte majanduse tõusu- ja langustsüklit.

Ted Roberts
Mandatum Life'i portfelli-haldur

luutse tootluse strateegia vajab oma tõelise potentsiaali ja paremuse näitamiseks vähemalt ühte majanduse tõusu- ja langustsüklit.

Tasub meele pidada, et näiteks +10%, +10% ja +10% on palju paremad aastased tootlused kui +30%, +15% ja -20%, ehkki see ei tarvitse kahe esimese aasta jooksul kliendile nii tunduda. Absoluutse tootluse põhimõtet järgiv investor ei pruugi olla peo hing ega hulljulgeim mängija kaardilauas. Aga kui laual on järel üksnes tühjad joogiklaasid ja teiste mängijate žetoonid on otsakorral, on tema ainuke, kellel püsib endiselt naeratus näol. Mis te arvate, kas tal on tuju hommikul veel kord ujuma minna? Absoluutselt!

Baltikumi aktsiatega kauplemiseks vajalike kontode ja hinnapakettide võrdlustabel

Info pärineb ettevõtete kodulehekülgedelt

Investeering-ühing	Konto nimetus	Konto avamine		Tehingutasu			Konto hooldustasu			NÄIDE Tallinna Börsil noteeritud aktsiatega tehing summas				Kuu hooldustasu Tallinna Börsil noteeritud aktsiaportfelli väärtusega..		
		Registreeritud EVKs*	Konto avamise tasu	Eesti	Läti	Leedu	Eesti	Läti	Leedu	65 €	320 €	3200 €	6500 €	5000 €	10 000 €	
Krediidipank	Väärtpaberi-konto	Jah	1,6 €	0,25% (min 9,59 €)	0,5% + 22,37 €	0,5% + 22,37 €	• Kuni 10 000 €: 0,767 € • 10 000 € kuni 100 000 €: 2,556 € • Üle 100 000 €: 3,99 €			9,59 €	9,59 €	9,59 €	16,25 €	0,767 €	2,556 €	
LHV Pank	Konto	Jah	Tasuta	3,2 € + 0,2%			Tasuta			3,30 €	3,80 €	9,60 €	16,20 €	Tasuta	Tasuta	
Nordea	Väärtpaberi-konto	Jah	3,83 €	Teenused on arendamisel												
Sampo Pank	Pangasisene väärtpaberi-konto	Ei	Tasuta	0,2% (min 9,59 €)	0,3% (min 9,59 €)	0,2% (min 9,59 €)	• Kuni 10 000 €: 0,83 € • 10 001 € kuni 100 000 €: 1,66 € • Üle 100 000 €: 3,52 €	0,015% kuus (min 1,92 €)			9,59 €	9,59 €	9,59 €	13,00 €	0,83 €	0,83 €
	Väärtpaberi-konto EVKs (füüsilisele isikule)	Jah	3,2 €							9,59 €	9,59 €	9,59 €	13,00 €	0,83 €	0,83 €	
SEB	EVK väärtpaberi-konto	Jah	1,6 €	0,20%, (min 3,20 €)			• Kuni 6391,15 €: 0,77 € • Kuni 63 911,64 €: 2,30 € • Alates 63 911,65 €: 4,60 €	• Kuni 6391,15 €: 0,77 € • Kuni 63 911,64 €: - 4,60 € • Alates 63 911 €: 65 € - 0,08%	0,008%, min 1,54 €	3,20 €	3,20 €	6,40 €	13,00 €	0,77 €	2,30 €	
Swedbank	Väärtpaberi-konto	Jah	1,92 €	0,2% (min 3,2 €)			• Kuni 6391 €: 0,64 € • Kuni 63 912 €: 3,2 €	• 0,01% (min 1,6 €) • 0,012%, (min 3,2 €)	• 0,003% (min 0,64 €) • 0,012% (min 3,2 €)	3,20 €	3,20 €	6,40 €	13,00 €	0,64 €	3,20 €	
	Kauplemis-konto**		Tasuta	0,1% (min 3,2 €)			0,012% (min 3,2 €)			3,20 €	3,20 €	3,20 €	6,50 €	3,20 €	3,20 €	

* Kui konto ei ole Eesti Väärtpaberikeskuses (EVK) registreeritud, siis ei ole võimalik sellel hoida pensionifondi osakuid ega ilma panga volitusega teostada aktsionäri õigusi (vaata: www.e-register.ee).

** Nõutud vähemalt 12 tehingut poolaastas alates konto avamisest.

USA turgudel kauplemiseks vajalike kontode ja hinnapakettide võrdlustabel

Info pärineb ettevõtete kodulehekülgedelt

Investeering-ühing	Konto nimetus	Konto avamine	Tehingutasu	Konto hooldustasu	NÄIDE USA aktsiatega summas...				Kuu hooldustasu USA börsidel noteeritud aktsiaportfelli väärtusega...	
					65 €	320 €	3200 €	6500 €	5000 €	10 000 €
LHV Pank	LHV Trader***	Tasuta	0,02 USD aktsia, min 7 USD****	0,025% + 31,96 €	5,20 €	5,20 €	8,64 €	17,55 €	33,21 €	34,46 €
	Investeeringis-konto		11,18 € + 0,3%	• Kuni 30 000 €: 0,025% • 30 000 € ületavalt summalt: 0,015% (min 1,6 €)	11,38 €	12,14 €	20,78 €	30,68 €	1,60 €	2,50 €
Sampo Pank	Pangasisene väärtpaberi-konto	Tasuta	0,25% min 31,96 €	0,015% (min 1,92 €)	31,96 €	31,96 €	31,96 €	31,96 €	1,92 €	1,92 €
SEB	Pangasisene väärtpaberi-konto	Tasuta	Aktsia väärtus alla 5 USD - 0,0125 USD aktsia kohta + 17,58 € (pangakontoris 23,97 €). Aktsia väärtus üle 5 USD - 0,25% + 17,58 € (pangakontoris 23,97 €)	0,05% (min 1,54 €)	17,74 €	18,38 €	25,58 €	33,83 €	3,00 €	6,00 €
Swedbank	Väärtpaberi-konto	1,92 €	0,2% (min 18,85 €)	0,01% (min 0,96 € riigi kohta)	18,85 €	18,85 €	18,85 €	18,85 €	0,96 €	1,00 €
	Kauplemis-konto	Tasuta	0,15% (min 14,06 €)	0,012% (min 3,2 €)	14,06 €	14,06 €	14,06 €	14,06 €	3,20 €	3,20 €

** Nõutud vähemalt 12 tehingut poolaastas alates konto avamisest.

*** LHV Pro teenus + USA väärtpaberite info reaalajas.

**** Arvestatud aktsiat hinnaga 10 USD/tk.

I korrus

11.00

Ümarlaud: Kes vastutab minu tuleviku eest?

Kelle teenistuses pensionisambad tegelikult on (panga, riigi, minu)?

Kristina Šmigun-Vähi, Tõnis Oja (analüütik, rahajuht.ee), Kaidi Ruusalepp (Teenus-majanduse Koda, Kodanikualgatus Noor Eesti), Siiri Tõniste (Rahandusministeerium). Moderaator: Ede Schank Tamkivi (ETV, Kapital).

12.00

Investorilt investorile: mida teeb tark investor tänases turuolukorras?

Vihjeid ja mõtteid, milliseid aktsiaid võiks investor praegustelt tasemetelt vaadata, nii Eestist kui ka kaugemalt.

Kristjan Lepik, tarkinvestor.ee

13.00

Vastutustundlik investeerimine – kas heategevus või tuleviku superäri?

Kuhu tegelikult investeerida?

(inglise keeles)

Ola Löhman, Frontlobe (CSR) ekspert Rootsist)

15.00

Millist investeerimisstrateegiat kasutame?

Makronäitajad, mida investeerimisel oluliseks peame. Aktsiad ja võlakirjad, mida oleme käesoleval aastal ostnud ja müünud ning kuhu praegu raha paigutame.

Joel Kukemelk ja Rait Kondor, LHV Pank

16.00

Investor – avarda oma maailmavaadet absoluutse tootluse maailmas

Maailmamajandus ja aktsiaturud jooksevad jälle rööbastelt välja? Riskimudelid ja -teooriad ei ole usaldusväärsed? Kust leida kaitset? Müüt või tõsiasi, et aktsiad toodavad pikas ajaperspektiivis kõige paremini?

Paul Lukka, Mandatum Life

17.00

Hämarad teod ehk turumanipulatsiooni keerdkäigud

Janno Saar, NASDAQ OMX

II korrus

11.30

Inimkeeles: mis on tänane majandusolukord ja kuidas me siia jõudnud oleme

Mis on võlakriis ja selle põhjused, reitingute tegelik tähendus jpm.

Annika Paabut, Swedbank

12.30

Kuidas ja miks säästa ning investeerida, kui pole, mida säästa?

Miks ja kui palju peaks säästma ning milline roll on säästmise juures investeerimisel?

Piret Suitsu, Swedbanki eraisikute rahaasjade teabekeskus

13.30

Vastutustundlik. Kas elu lõpuni?!

Ettekanne puudutab teemasid, milledes teadlikkuse tõstmine täna aitab meil säilitada oma võimet olla vastutustundlikud elu lõpuni.

Silja Saar, Eesti Fondihaldurite Liit, Danske Capital

14.30

Investeeringispsühholoogia: mulli ajal, kriisi ajal, madalseisus

Katre Uibomäe, Swedbank

15.30

Leia pärlid – hoidu mullidest

Majanduse ja aktsiate analüüsimine vastutustundlike investeerimisotsuste tegemisel. sissevaade Soome börsiettevõtete võimalustesse ja ohtudesse 2011. aastal. (inglise keeles)

Henri Elo, Kauppalehti

16.30

Börsiettevõtete Pecha Kucha

Kiire (6 min 40 sek) ülevaade börsiettevõttest ja selle tulevikust.

Tallink Grupp, Arco Vara, Nordecon, Premia Foods, Harju Elekter

17.30

Võimaluste avardamine börsil kaubeldavate fondidega

Kuidas börsil kaubeldavate fondide abil on võimalik lihtsalt investeerida maailma eri nurkadesse, erinevatesse sektoritesse ja alternatiivsetesse varaklassidesse.

Mikk Taras, LHV Pank

Vestluskoht

10.30–11.00

Võimalus panna oma teadmised proovile minuraha.ee testides

Parimatele auhinnad

13.00–13.30

Ülevaade Balti turgudest ja indeksfondidest

(inglise keeles)

Rytis Davidovičius, Orion Asset Management

13.30–14.00

Võimalus panna oma teadmised proovile minuraha.ee testides

Parimatele auhinnad.

14.00–15.00

Noorteviktoriin

Võistkondade eelregistreerumine aadressil rahakompass@nasdaqomx.com

15.00–15.20

Pensionifondide vahetamise müsteerium

Fondivahetus: kellele, millal või kas üldse?

Julia Segerkrantz,

Eesti Väärtpaberikeskus

16.30–17.00

Võimalus panna oma teadmised proovile minuraha.ee testides

Parimatele auhinnad

16.45

Templipasside loosimine

Kino Artis

17.00–18.20

Jeremy Siegeli videoettekannet "Globaalsed trendid ja majanduse areng"

Videosalvestust kommenteerib

Kristjan Hänni, Kawe Kapital